

เรื่อง

กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรที่บ้านนาอีสาน
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541

Case Study : Factors Affecting on Adoption of Agroforestry of Farmers at Na-isan Village,
Sanamchaikhet District, Chachoengsao Province. In 1998

T095957

โดย

นายทรงฤทธิ์ อินทรารักษ์

เสนอ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
กรุงเทพมหานคร เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนการเกษตร)

ป/พ.

พ. ศ. 2542

ท143ก
2542

ลงทะเบียน.....
เลขทะเบียน..... 5957
วันเดือนปี..... 20/11/2001

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

เรื่อง

กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรที่บ้านนาอีสาน ตำบลท่ากระดาน
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541

Case Study : Factors Affecting on Adoption of Agroforestry of Farmers at Na-isan Village,
Sanamchaikhet District, Chachoengsao Province. In 1998

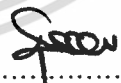
โดย

นายทรงฤทธิ์ อินทรารักษ์

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

เมื่อวันที่ 16 เดือน 12-0 พ.ศ. 42

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

(ผศ. ดร. สุรพล เศรษฐบุตร)

กรรมการปัญหาพิเศษ

(ผศ. สุขสมบุรณ์ อังรัตนกร)

หัวหน้าภาควิชา

(ผศ.. สุขสมบุรณ์ อังรัตนกร)

๑๒๗.
๗143๗
๒542

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีसान
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541

โดย : นายทรงฤทธิ์ อินทรารักษ์

ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

สาขาวิชาเอก : พัฒนาการเกษตร

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ :

(ผศ. ดร. สุรพล เศรษฐบุตร)

๑๙ / ๒๐ / ๒๕

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีसान ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541 โดยเลือกเกษตรกรเป็นกรณีศึกษาหนึ่งตัวอย่าง คือ นายเลี่ยม บุตรจันทา อยู่บ้านเลขที่ 411 หมู่ 16 ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา การศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ทำวนเกษตร การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตร สภาพการทำวนเกษตร และความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำวนเกษตรของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีसान ได้แก่ การติดต่อกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง ลักษณะที่เป็นประโยชน์ของระบบวนเกษตร ระดับการศึกษาและอายุของเกษตรกร สำหรับปัญหาในการทำวนเกษตร คือ แหล่งน้ำอยู่ห่างไกลจากพื้นที่ทำวนเกษตรเพียงปัญหาเดียว ปัญหาอื่นยังไม่พบ

จากผลการศึกษา ทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการทำวนเกษตรแก่เกษตรกร ดังนี้ 1) จัดให้มีการฝึกอบรม ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทำวนเกษตรให้แก่เกษตรกร 2) เผยแพร่ความรู้เรื่องการทำวนเกษตรแก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง 3) หน่วยงานของรัฐควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการทำวนเกษตรอย่างจริงจัง

คำนิยม

ขอขอบพระคุณ พ่อเจริญ - แม่คำหอม อินทรารักษ์ พี่ชายและพี่สาว ที่ให้ทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับชีวิต คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทุกท่าน และเพื่อน ๆ นักศึกษาร่วมชั้นปีที่ช่วยทำให้โลกใบนี้มีชีวิตชีวา ไม่เงียบเหงา ปัญหาพิเศษเล่มนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี เพราะได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนเป็นพิเศษจากหลายท่านดังนี้ คือ อาจารย์ ผศ. ดร. สุรพล เศรษฐบุตร ประธานกรรมการปัญหาพิเศษที่ใจดี และอาจารย์ ผศ. สุขสมบุรณ์ อึ้งรัตนากร กรรมการปัญหาพิเศษ ที่ช่วยชี้แนวทางและดูแลเอาใจใส่มาโดยตลอด พี่เลี่ยม บุตรจันทา ผู้อนุเคราะห์ข้อมูลอันเป็นหัวใจสำคัญของงานวิจัย ในท้ายสุดนี้ ผลดีทั้งหมดที่เกิดจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ทำการศึกษาขอยกให้ทุกท่านที่ได้กล่าวถึงข้างนั้นด้วย

ทรงฤทธิ์ อินทรารักษ์

มีนาคม 2542

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	ก
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตการศึกษา	2
นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสาร	4
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	17
ประชากร	17
การเก็บรวบรวมข้อมูล	17
การวิเคราะห์ข้อมูล	17
งบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินงาน	18
บทที่ 4 ผลการศึกษา	19
พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม	19
การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำนเกษตร	20
สภาพการทำนเกษตร	20
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำนเกษตร	20
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	23
สรุป	23
ข้อเสนอแนะต่อผลการวิจัย	24
ข้อเสนอแนะต่อวิธีการทำวิจัย	24
เอกสารอ้างอิง	25
ภาคผนวก	27

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงการปฏิบัติงาน	18

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีทั้งในวงการนักวิชาการเกษตรและนักส่งเสริมการเกษตรว่า ในบรรดาระบบเกษตรกรรมทางเลือกต่าง ๆ “ระบบวนเกษตร” เป็นระบบการทำเกษตรที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด(วรรณมา ประยุกต์วงศ์, 2540:34)

จากการพัฒนาประเทศของไทยในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา พบว่าการทำการเกษตรตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือที่เรียกกันว่า เกษตรกระแสหลัก นั้น ประสบปัญหามากมาย ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้อย่างสิ้นเปลือง สภาพสังคมชนบทเดิมเปลี่ยนแปลงไป และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ถึงแม้ว่าวิธีการผลิตที่นำมาใช้ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจนก็ตามแต่ความเป็นจริงความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ไม่ได้ดีขึ้นอย่างที่ควรจะเป็นเลย

เกษตรกรชาวบ้านนาอีสาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ทำการเกษตรกระแสหลักมาโดยตลอด ทุกวันนี้ชีวิตความเป็นอยู่มีความแตกต่างไปจากเดิมไม่มากนัก หนี้สินที่กู้ยืมมาลงทุนปลูกอ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง มีแต่พอกพูนขึ้นเรื่อยๆ บางคนเสียที่ทำกินให้นายทุนไป เพราะไม่มีเงินใช้หนี้สิน จึงถูกยึดที่ดินและผลผลิตที่ผลิตได้ก็ไม่คุ้มกับต้นทุนที่ลงไป ส่วนใหญ่จึงจำใจทำไปเพราะไม่รู้จะไปทำอะไรที่ดีกว่านี้ การทำการเกษตรแบบเข้มข้นของเกษตรกรได้ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านนาอีสานเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน ตอนที่ตั้งหมู่บ้านนี้ขึ้นมาเมื่อ 20 ปีก่อน หมู่บ้านตั้งอยู่กลางป่าดิบ เดินออกจากหมู่บ้านไประยะทางไกลไม่ถึงกิโลเมตรก็หลงป่าแล้ว ระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี ต้นไม้ถูกโค่น ป่าถูกตัดถาง จนโล่งเตียน ปัจจุบันหากมองจากหมู่บ้านออกไปจะเห็นป่าอยู่ไกลลิบลิบ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า เกษตรกรในหมู่บ้านต้องการเพิ่มขนาดพื้นที่เพาะปลูกเพื่อจะทำการผลิตให้ได้ผลผลิตปริมาณมาก ๆ เพื่อนำไปขาย ทำให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว เมื่อพื้นที่ป่าหมดไป สิ่งก็ตามมาก็คือ ความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ดินเสื่อมคุณภาพเนื่องจากการแผดเผาของแสงแดดที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกวัน โดยเฉพาะในฤดูร้อนที่แดดรุนแรง ทำให้ความชื้นของดินระเหยไปจนหมด ดินที่แห้งและมีน้ำหนักเบาจึงถูกลมพัดพาไปได้ง่าย เมื่อถึงฤดูฝนหน้าดินและอินทรีย์วัตถุก็ถูกน้ำกัดเซาะชะล้างลอยไปกับกระแสน้ำ ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ทุกปี โดยที่ดินชั้นหน้าดินไม่สามารถเกิดใหม่มาทดแทนได้เหมือนที่เกิดขึ้นกับดินในป่าเลย บทเรียนจากการทำการเกษตรที่ผ่านมา ได้ทำให้องค์กร หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งเกษตรกรคิดหาทางแก้ไขและหาแนวทางป้องกันในอนาคต ทั้งนี้เพื่อความผาสุกของสิ่งมีชีวิตอันได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แก่ มนุษย์ พืชและสัตว์ และเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดีด้วย โดยมองไปที่การทำเกษตรที่สามารถรักษา และฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนมาอีกครั้ง และมีอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป

ปัจจุบัน เกษตรกรบ้านนาอีสานส่วนหนึ่งได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและตระหนักถึงความสูญเสียที่ผ่านมา จึงได้นำระบบวนเกษตรเข้ามาทำแทนระบบเกษตรที่ทำอยู่เดิม โดยผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า อะไรคือปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรบ้านนาอีสานยอมรับระบบวนเกษตรซึ่งเป็นประเด็นที่น่าทำการศึกษาย่างยิ่ง เพื่อจะได้นำผลการศึกษา ซึ่งจะเป็นโยบายสำหรับการส่งเสริมให้เกิดการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน และชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน ตำบล

ท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี2541

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน
2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถใช้ในการวางแผนการส่งเสริมการทำวนเกษตรในหมู่บ้านนาอีสานและชุมชนอื่น ๆ
3. เป็นข้อมูลแนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรทำวนเกษตรมากขึ้น
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการทำวนเกษตรแก่กลุ่มเครือข่ายวนเกษตร นักส่งเสริมการเกษตรและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตการศึกษา

ทำการศึกษปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรเฉพาะผู้ที่ทำวนเกษตรในหมู่บ้านนาอีสาน ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี 2541

นิยามศัพท์

เกษตรกร หมายถึง คนที่ทำอาชีพเพาะปลูกพืชและ/หรือเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก โดยใช้แรงงานของตนเองและสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก

การยอมรับ หมายถึง ขั้นที่เกษตรกรนำระบบวนเกษตร ไปลงมือปฏิบัติในพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นวัตกรรม หมายถึง แนวความคิด วิทยาการแผนใหม่ วิธีการ อุปกรณ์และเครื่องมือที่
 เกษตรกรในท้องถิ่นนั้น มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นของใหม่สำหรับตนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

ปัจจัย หมายถึง พื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การรับรู้ข่าวสาร สภาพทางการเกษตรเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วนเกษตร หมายถึง การทำการเกษตรที่มีการปลูกพืชแบบผสมผสานให้มีลักษณะหรือรูปแบบใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติ รวมถึงระบบคิดแบบวนเกษตร โดยมีวนเกษตรของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม เป็นต้นแบบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541 ประกอบด้วยเรื่องและเนื้อหา ดังนี้

1. ระบบวนเกษตร

1.1 ความหมายของวนเกษตร

1.2 รูปแบบของวนเกษตร

1.3 ข้อดีของวนเกษตร

2. การยอมรับนวัตกรรม

2.1 กระบวนการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกร

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกร

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ระบบวนเกษตร

ระบบวนเกษตร (Agroforestry) กำเนิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศพม่า เมื่อปี พ.ศ.2399 (มณฑลโพธิ์ชัย, 2528:58) สำหรับรูปแบบที่ทำกันในประเทศไทยได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของท้องถิ่น จนมีลักษณะแยกย่อยแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะของท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ได้นำระบบวนเกษตรไปปฏิบัติ

1.1 ความหมายของระบบวนเกษตร

คำว่า “วนเกษตร” เป็นคำที่แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษคือ “Agroforestry” ซึ่งมีผู้ให้ความหมายในภาษาไทยไว้ดังนี้

วรรณา ประยุกต์วงศ์ (2540:34) ได้พูดถึงวนเกษตรว่า เป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานให้มีรูปแบบใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติ โดยแบ่งระดับการปลูกพืชเป็น ไม้อินต้นขนาดใหญ่ ไม่ผลขนาดกลาง และพืชที่ระดับคลุมดิน ซึ่งพืชต่าง ๆ จะมีการเกื้อกูลกันเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก (2535:17) สมศักดิ์ สุขวงศ์ ได้แปลความหมายของ วนเกษตรจากความหมายที่ให้ไว้โดยสถาบันวนเกษตรนานาชาติ (The International Council for Research on Agroforestry ; ICRAF) เป็นภาษาไทยไว้ว่า

วนเกษตร คือระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีการเพาะปลูกพืชหรือดูแลรักษาต้นไม้ ควบคู่กับพืชเกษตรและ/หรือการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งอาจปลูกต้นไม้ควบคู่กับพืชเกษตร บนพื้นที่เดียวกันในเวลาเดียวกันหรือปลูกสลับกันคนละเวลาก็ได้

สรุปแล้ว วนเกษตรจะมีองค์ประกอบหลักคือ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ที่จะทำให้เกิดสภาพเหมือนป่าธรรมชาติและมีองค์ประกอบรองคือ พืชเกษตรและสัตว์เลี้ยง

1.2 รูปแบบของวนเกษตร

ในต่างประเทศได้แบ่งระบบวนเกษตรออกเป็น 3 ระบบใหญ่ ๆ คือ

- 1) ระบบกสิกรรม-ป่าไม้ (Agri-silvicultural system)
- 2) ระบบกสิกรรม-ปศุสัตว์ (Silvo-pastoral system)
- 3) ระบบกสิกรรม-ป่าไม้-ปศุสัตว์ (Agro-silvo-pastal system)

สำหรับรูปแบบระบบวนเกษตรในประเทศไทยโดยทั่วไป แบ่งออกได้ 3 รูปแบบ คือ

- 1) ระบบที่มีต้นไม้ควบคู่กับพืชเกษตร (Agrosilvicultural system)
- 2) ระบบที่มีต้นไม้ควบคู่กับพืชอาหารสัตว์และสัตว์เลี้ยง (Sylvopastural system)
- 3) ระบบที่มีต้นไม้ควบคู่กับพืชเกษตรและสัตว์เลี้ยง (Agrosylvipastueal system)

การจำแนกรูปแบบดังกล่าวเป็นกรอบกว้าง ๆ ในการจำแนก ในแต่ละระบบจะมีรูปแบบที่มีความหลากหลายออกไป ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมและระบบนิเวศน์ในท้องถิ่นที่ทำวนเกษตร ดังนี้

ภาคเหนือ

วนเกษตรที่มีอยู่เดิม

1. ไม้ผลยืนต้น-ป่า เป็นการปลูกไม้ผลยืนต้นลงในพื้นที่ป่าโดยตรง โดยไม่ถางป่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ปศุสัตว์-ป่า ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงสัตว์พวก วัว ควาย แพะ
3. ไม้ป่าบางชนิด-ป่า การปลูกชาในพื้นที่ป่า

วนเกษตรแบบใหม่ (แบบผสมผสาน)

1. ไม้ผลยืนต้นหลายชนิด-ไม้ใช้สอย ไม้ใช้สอยจะปลูกตามแนวรั้ว เช่น ไม้ สะเดา
2. พืชเกษตร-ป่า ยังคงเป็นงานศึกษาวิจัย เช่น การปลูกเสาวรสในป่าเบญจพรรณ
3. ไม้ยืนต้น-ตระกูลถั่ว-ไม้ยืนต้น เป็นรูปแบบที่มีการส่งเสริมกันมากมีชื่อรู้จักกัน
-ไม้ใช้สอย ในนาม “ไร่ป่าผสม” หรือ Alley Cropping

ภาคกลาง

วนเกษตรที่มีอยู่เดิม

1. นาข้าว-ต้นตาล โตนด พบมากแถบจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี
2. ไม้ผลยืนต้น-ไม้ยืนต้นตระกูลถั่ว สวนยกร่องแถบจังหวัดนนทบุรี ไม้ตระกูลถั่ว ส่วนใหญ่คือ ทองหลาง ไม้ผลยืนต้นคือ ทุเรียน กระท้อน

วนเกษตรแบบใหม่

1. ไม้ผลยืนต้นหลายชนิด-ไม้ใช้สอย เป็นรูปแบบที่ใช้ในพื้นที่เสื่อมโทรม
-สระน้ำ
2. ไม้ผลยืนต้นหลายชนิด- ไร่แบบของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม
พืชสมุนไพร -ไม้ใช้สอย-สระน้ำ

ภาคใต้

วนเกษตรที่มีอยู่เดิม

1. ไม้ผลยืนต้น-ป่า พบทั่วไปทั้งที่ดอนและบนภูเขาสูง เช่น หมู่บ้าน
คีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ไม้ผลยืนต้น-ยางพาราพื้นเมือง-ป่า พบทั่วไป เรียกว่า “ป่ายาง”
3. ไม้ผลยืนต้น-เครื่องเทศ-ป่า พบมากแถบจังหวัดนครศรีธรรมราช
4. ป่า-ปศุสัตว์ สัตว์ส่วนใหญ่คือ แกะ วัว
5. ประมง-ป่าพรุ พบแถบพื้นที่ป่าพรุในลุ่มน้ำตาปี-พุมดวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6. ไม้ยืนต้นผสมผสาน-ไม้ป่า

จ.สุราษฎร์ธานี

พบทางภาคใต้ตอนล่าง เช่น รูปแบบของสวน
มะพร้าว-ลองกอง-มังคุด-สะตอ-เหลียง

วนเกษตรแบบใหม่

1. ยางพาราพันธุ์ใหม่-ไม้ผลยืนต้น
-ไม้ใช้สอย

เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนระบบจากสวน
ยางพาราอย่างเดิมมาปลูกหลายอย่างเลียนแบบ
วนเกษตรแบบเดิมที่พบทั่วไป

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วนเกษตรที่มีอยู่เดิม

1. ปศุสัตว์-ป่าไม้
2. ไม้ผลยืนต้น-ป่า
3. นาข้าว-ไม้ป่า
4. ไม้ผลยืนต้น-พืชพื้นล่างหรือ
สมุนไพร

เป็นการเลี้ยงวัวในป่าเต็งรังเป็นส่วนใหญ่
เป็นการปลูกไม้ผลร่วมในป่าเต็งรังตามแนวหรือ
ช่องว่างต้นไม้ในป่า เช่น มะม่วง ขนุน
พบโดยทั่วไป พื้นที่เคยเป็นป่าเต็งรังมาก่อน
เรียกการปลูกพืชลักษณะนี้ว่า“การปลูกพืช3 ระดับ”

วนเกษตรแบบใหม่

1. ไม้ผลยืนต้น-ไม้ใช้สอย-พืชแซม

เป็นเทคนิคที่เริ่มจากการปลูกกล้วย เป็นพืชนำ
ตามด้วยไม้ผลและพืชเศรษฐกิจแล้วตามด้วยไม้ใช้สอย

1.3 ข้อดีของระบบวนเกษตร

ข้อดีของระบบวนเกษตรสามารถสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

- 1) ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินจากการตัดใบกระถิน มะเสะ หรือพืชอื่น ๆ บำรุงดิน
อย่างต่อเนื่องได้แสดงผลที่ชัดเจนในทุกพื้นที่ ทำให้ดินมีสีดำ ร่วนซุย ซึ่งเป็นผลจากการย่อยสลาย
อินทรีย์วัตถุที่ไถลงไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) เกิดการใช้ที่ดินอย่างต่อเนื่อง พบได้ในทุกพื้นที่ที่ทำการเกษตรแบบวนเกษตรและช่วยลดการใช้พื้นที่ป่าไม้ และปล่อยให้พื้นที่ป่าไม้บางส่วน ได้ฟื้นฟูสภาพด้วยตัวเอง

3) ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน เนื่องจากมีต้นไม้ช่วยลดความรุนแรงของเม็ดฝน ชะลอความเร็วของกระแสน้ำและรากไม้ก็ช่วยยึดเม็ดดินเอาไว้

4) การฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมในส่วนอื่น ๆ ดูได้จากปรากฏการณ์ต่อไปนี้

- ลดการเผาไร่อย่างได้ผล

- เพิ่มความชื้นในฤดูแล้ง

- แสดงให้เห็นการใช้พื้นที่ดินในพื้นที่เดิมอย่างชัดเจนในทุก ๆ พื้นที่ ซึ่งมักจะร่วมไปกับการปลูกไม้ผลทำให้เกษตรกรต้องดูแลเอาใจใส่พื้นที่เดิมอย่างต่อเนื่อง

5) การตอบสนองด้านเศรษฐกิจ ในระยะแรกเกษตรกร จะได้รับผลผลิตที่เป็น พืชไร่เป็นหลัก หลังจากนั้นในระยะยาวจะได้รับผลผลิตจากไม้ผลเป็นหลัก พืชไร่ที่ปลูกกันก็เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด ถั่วเขียว ไม้ผลที่ปลูกก็เช่น มะม่วง ขนุน ลิ้นจี่ บัวย ท้อ เกษตรกรจะมีอาหารตลอดทั้งปี

6) ความรู้สึกมีความสุข แม้ไม่สามารถวัดเป็นตัวเลขออกมาได้ แต่สามารถสัมผัสได้จากการพูดคุย การยิ้มแย้ม ไม่มีความเครียดหรือเรื่องกังวลใจ

2. การยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกร

2.1 กระบวนการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกร

ปัญญา หิรัญรัศมี (2529:179-180) กระบวนการยอมรับนวัตกรรม เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของเกษตรกร เริ่มต้นตั้งแต่เกษตรกรได้ทราบข่าวเรื่องนวัตกรรม ไปจนกระทั่งให้การยอมรับเชื่อถือ มั่นใจว่า นวัตกรรมนั้นจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน จนถึงการยอมรับนำไปปฏิบัติในที่สุด

ในการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมหรือวิทยาการแผนใหม่ของบุคคลอาจต้องใช้เวลามาก เพราะเขาไม่เคยได้พบสิ่งนั้น ๆ มาก่อน จึงต้องใช้เวลาหลายปี เพื่อคิดพิจารณาไตร่ตรอง หรือได้ทดลองจนเห็นผลแล้ว จึงจะตกลงใจยอมรับไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตามนวัตกรรมบางอย่างเกษตรกรสามารถยอมรับได้ในเวลาอันรวดเร็วโดยไม่จำเป็นต้องมีใครไปแนะนำหรือนำไปให้

กระบวนการยอมรับนวัตกรรมมีอยู่ด้วยกัน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นต้นตัวในการรับข่าวหรือขั้นรับทราบ (awareness)** เป็นขั้นตอนที่เกษตรกรได้รับทราบเกี่ยวกับความรู้ใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอันจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรการต้นตัวในการรับทราบข่าวสาร มีแหล่งที่มา 2 ทาง คือ

1) เกษตรกรได้ทราบข่าวด้วยตนเอง อาจได้รับข่าวจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านหรือจากสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสารการเกษตร เป็นต้น

2) เกษตรกรได้รับทราบข่าวจาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เป็นการต้นตัวจากการบอกเล่า แนะนำส่งเสริมของเจ้าหน้าที่

2. **ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม (interest of innovation)** เป็นขั้นที่สองต่อจากขั้นแรก เมื่อเกษตรกรได้รับทราบข่าว นวัตกรรม ก็จะเกิดความสนใจและต้องการทราบ รายละเอียด ของข่าวเพิ่มเติม ซึ่งแหล่งข่าวรายละเอียดอาจจะหาได้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือสถาบันทางการเกษตร ซึ่งอยู่ใกล้เคียง

3. **ขั้นประเมินผล (evaluation)** เป็นขั้นที่ต่อจากขั้นการสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม เป็นขั้นที่เกษตรกรทำการไตร่ตรอง ชั่งน้ำหนัก พิจารณารายละเอียดเท่าที่มีอยู่ทั้งในแง่ดีและแง่เสียว่าอย่างใดจะมีน้ำหนักมากหรือให้ประโยชน์มากกว่ากัน

4. **ขั้นทดลองปฏิบัติ (trial)** เมื่อเกษตรกรทำการประเมินผลแล้วออกมาว่าการยอมรับนวัตกรรมนั้นจะให้ประโยชน์มากกว่า แต่ยังไม่แน่ใจเสียทีเดียว เพราะยังขาดความชำนาญ ก็อาจนำนวัตกรรมนั้นมาทดลองปฏิบัติในปริมาณน้อย ๆ ก่อน แล้วดูว่าจะได้ผลจริงดังที่ทราบมาหรือไม่เพียงใด และจะได้ทราบปัญหาและอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น โดยที่ตนเองยังไม่ทราบมาก่อน และจะได้หาแนวทางแก้ไขต่อไป

5. **ขั้นยอมรับ (adoption)** เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการยอมรับ เป็นขั้นที่มีการจัดทำตามวิทยาการแผนใหม่ ขั้นยอมรับอาจจะต่อจากขั้นตอนที่สามหรือสี่ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้ เกษตรกรบางคนอาจยอมรับนวัตกรรม โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนการทดลองปฏิบัติก็ได้

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกร

ปัญญา หิรัญศรี (2529) ได้แบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมไปปฏิบัติว่าขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1 ปัจจัยของผู้รับ การยอมรับวิทยาการแผนใหม่นั้นผู้รับจะรับได้เร็วหรือช้า หรือจะเกิดความสนใจอยากจะรับทราบไปจนถึงขั้นยอมรับ ขึ้นอยู่กับ

1) ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้รับ เพราะวิทยาการแผนใหม่โดยทั่ว ๆ ไปจะต้องอาศัยเงินในการลงทุน เช่น เกษตรกรจะใช้พืชพันธุ์ใหม่ ปุ๋ยสูตรใหม่ ยาปราบศัตรูพืช เครื่องมือเครื่องจักรจำเป็นต้องอาศัยเงินทั้งสิ้น หากเกษตรกร ไม่มีเงินแล้วถึงแม้ว่าเกษตรกรอยากจะได้รับ วิทยาการแผนใหม่ดังกล่าว ก็ไม่สามารถจะทำอะไรได้ เป็นต้น

2) ความรู้ความสามารถของผู้รับ มีส่วนสำคัญ การได้รับการศึกษาสูงจะทำให้เกษตรกรมีความรู้กว้าง มีเหตุผล สามารถเปรียบเทียบความเป็นประโยชน์ของวิทยาการแผนใหม่ได้ ตัดสินใจได้ง่ายและเร็วขึ้น

3) อายุ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการยอมรับ เกษตรกรรุ่นใหม่ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ได้ดีกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก เพราะวิทยาการแผนใหม่อาจจะไปขัดต่อความเชื่อของเกษตรกรอายุมาก และเมื่อเกษตรกร อายุมากก็ไม่อยากเสี่ยงหรือทำอะไรใหม่ ๆ คิดว่าปล่อยให้เป็นที่ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลาน เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับการศึกษามีความรู้ความสามารถและมีโอกาสทำเกษตรได้อีกนาน

4) เพศ เกษตรกรเพศชายมีความเชื่อมั่น ความมีเหตุผลสูงกว่าเพศหญิงที่โดยส่วนใหญ่มีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ถูกใจได้ง่าย แต่ไม่ได้หมายความว่า จะยอมรับได้ง่ายกว่าเพศชาย เกษตรกรหญิงไม่ชอบเสี่ยง ผิดกับเกษตรกรชายที่ชอบเสี่ยงชอบผจญภัย ชอบอะไรใหม่ ๆ อยู่เสมอ

5) การอยู่ใกล้สื่อและข่าวสาร เกษตรกรที่อยู่ใกล้ตัวเมืองและมีสื่อวิทยุโทรทัศน์ มีโอกาสได้อ่านหนังสือพิมพ์ จะตัดสินใจรับวิทยาการแผนใหม่ได้ดีกว่าเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลที่ไม่สามารถได้รับข่าวสารข้อมูลทางการเกษตรเลย

6) ปัญหา เกษตรกรที่มีปัญหาในการทำการเกษตรมากจะยอมรับวิทยาการแผนใหม่ได้ง่ายกว่าเกษตรกรที่ไม่ค่อยมีปัญหา เพราะการเกิดปัญหาขึ้นทำให้เกษตรกรต้องเสาะแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาจึงเหมาะสมต่อการใช้วิทยาการแผนใหม่ในการแก้ปัญหา

2. ปัจจัยภายนอกของผู้รับ อันได้แก่ สภาพทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ในสภาพสังคมเกษตรที่ทำกันเป็นการค้า เป็นอุตสาหกรรม การเพิ่มปริมาณการผลิต เป็นความจำเป็นของสังคม ดังนั้นสภาพของสังคมมีส่วน ทำให้ เกษตรกร ต้อง ขวนขวายหา ทางเพิ่มผลผลิต และการเพิ่มผลผลิต จะสนองตอบต่อ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งเต็มไปด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ เกษตรกรมีความจำเป็นต้องการรถบรรทุก รถจักรยานยนต์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกษตรกรต้องเพิ่มรายได้ เพิ่มการผลิต จึงต้องใช้วิทยาการแผนใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเมืองที่รัฐให้การสนับสนุน การส่งเข้าปุ๋ยเคมี พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หรือการก่อสร้าง โรงงานทำปุ๋ย การส่งเข้าเครื่องมือเครื่องจักร เครื่องมือทุนแรงทางการเกษตร ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการใช้ที่สัมพันธ์กัน กับการส่งเข้ามา

เศรษฐกิจโดยส่วนรวมของประเทศ ก็มีผลสำคัญอย่างมาก ในประเทศที่มีเศรษฐกิจดี เกษตรกรจะใช้วิทยาการแผนใหม่มากกว่าประเทศที่มีเศรษฐกิจอ่อนแอ

3. ลักษณะของวิทยาการแผนใหม่ วิทยาการแผนใหม่ที่จะทำให้เกษตรกรยอมรับง่ายหรือ ยากนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม 6 ประการคือ

1) ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทน ทางด้านค่าใช้จ่าย หากนวัตกรรมใดต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงในการยอมรับนวัตกรรมนั้นก็ได้รับการยอมรับยากกว่าสิ่งซึ่งเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

สำหรับผลตอบแทนนั้น หากนวัตกรรมใดให้ผลตอบแทนสูงหรือให้ผลตอบแทนเร็วมาก จะได้รับการยอมรับดีกว่าสิ่งที่ให้ผลตอบแทนน้อยกว่า

2) ความยุ่งยากซับซ้อนของการปฏิบัติ นวัตกรรมใดที่มีวิธียุ่งยากซับซ้อนมากก็ได้รับการยอมรับยากกว่านวัตกรรมที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

3) นวัตกรรมที่ทดลองได้ง่าย นวัตกรรมใดเมื่อนำไปเผยแพร่แล้วเกษตรกรนำไปทดลองทำได้ง่ายย่อมมีโอกาสได้รับการยอมรับกว่าสิ่งที่ทดลองได้ยาก

4) นวัตกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ชัด นวัตกรรมที่สามารถแสดงให้เห็นได้ชัดจะด้วยการ สาธิตหรือการเผยแพร่ทางภาพ ทางข้อความอย่างใดก็ตาม เมื่อมองเห็นความดีเด่นได้ชัดจึงย่อมเป็นที่ยอมรับง่ายกว่าสิ่งที่สังเกตเห็นได้ยาก

5) ความสอดคล้องของนวัตกรรม นวัตกรรมการฟักไข่ด้วยเครื่องฟักไข่ไฟฟ้าแทนการใช้แม่ไก่ฟัก ซึ่งไม่สอดคล้องกับการเลี้ยงไก่ในที่ที่ไม่ไฟฟ้า หรือไฟฟ้าดับบ่อย ๆ ย่อมจะไม่ได้รับการยอมรับมากนัก เพราะไม่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรที่มีอยู่

6) นวัตกรรมนั้นสามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น หากมีการคิดค้นให้ใช้นวัตกรรมซึ่งเป็นวัสดุที่มี อยู่แพร่หลายในท้องถิ่นอยู่แล้ว ก็จะมีโอกาสได้รับการยอมรับง่ายขึ้น

บุญเสริม ภู่อาลี (2528:42-44) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม ดังนี้คือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาวะการณ์ทั่วไป ซึ่งแยกออกได้ดังนี้

1) สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ การยอมรับนวัตกรรมนั้นจะแตกต่างกันไปตามสภาพทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น เกษตรกรที่มีรายได้สูงกว่า หรือมีที่ดินทำกินมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กว่ามีแนวโน้มที่จะยอมรับนวัตกรรมได้ง่ายกว่าเกษตรกรที่ยากจนและมีที่ทำกินน้อยกว่า ส่วนในด้านสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น เกษตรกรที่อยู่ในสังคมที่มีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ย่อมจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับนวัตกรรมได้ยากกว่าเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในสังคมที่ไม่เคร่งครัดขนบธรรมเนียมประเพณี สำหรับในด้านสภาพภูมิศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ในท้องที่ใดที่สามารถติดต่อกับชุมชนที่มีความเจริญมากได้อย่างสะดวกย่อมจะรับนวัตกรรมได้ง่ายกว่าคนในชุมชนที่ไม่สามารถติดต่อกับภายนอกได้สะดวก

2) สมรรถภาพในการดำเนินงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง สถาบันที่เกี่ยวข้องกับทางการเกษตร เช่น สถาบันสินเชื่อ สถาบันวิจัย สถาบันส่งเสริมการเกษตร สถาบันที่เป็นสื่อมวลชน ฯลฯ หากสถาบันเหล่านี้มีสมรรถภาพในการดำเนินงานทางการเกษตรอยู่ในระดับสูงแล้วก็จะทำให้การยอมรับนวัตกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งแยกออกได้ดังต่อไปนี้

1) ตัวเกษตรกรหรือตัวผู้รับการเปลี่ยนแปลง การยอมรับนวัตกรรมจะง่ายหรือยากนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับตัวของเกษตรกรเอง ซึ่งตัวของเกษตรกรจะต้องประกอบด้วยพื้นฐานหลายประการได้แก่

1.1) พื้นฐานทางสังคม เช่นเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงย่อมมีแนวโน้มจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมได้ง่ายกว่า หรือ เพศหญิงมีแนวโน้มในการยอมรับมากกว่าเพศชาย

1.2) พื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น การมีทรัพยากรการผลิตมากกว่าจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมได้ง่ายกว่า

1.3) พื้นฐานทางการสื่อสารของเกษตรกร หากเกษตรกรสามารถติดต่อ คมนาคม รวมทั้งการฟัง การอ่านข่าวสารซึ่งมีอยู่พร้อมสรรพมากกว่าก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับนวัตกรรมได้ง่ายยิ่งขึ้น

1.4) พื้นฐานในด้านอื่น ๆ เป็นต้นว่า เกษตรกรที่มีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและนวัตกรรมการเกษตร มีพื้นความรู้สูงกว่าหรือมีข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้น ๆ มากกว่าแล้ว ย่อมมีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าและรวดเร็วกว่า

2) ปัจจัยที่เนื่องมาจากนวัตกรรมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ การยอมรับนวัตกรรมการเกษตรหรือเทคโนโลยีการเกษตรภายใต้สถานการณ์แวดล้อมหนึ่ง ๆ ปัจจัยดังกล่าวที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

2.1) ต้นทุนและกำไรในกรณีของการที่ได้มีการนำเอาเทคโนโลยีการเกษตรมา

ส่งเสริมและเผยแพร่ หากเทคโนโลยีนั้นมีความคุ้มค่าใช้จ่ายน้อยหรือลงทุนต่ำ หากแต่ได้ประโยชน์มากหรือมีกำไรสูงแล้ว เกษตรกรจะยอมรับได้โดยง่ายและรวดเร็ว หากค่าใช้จ่ายในการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้นั้นมีราคาค่อนข้างสูง แต่ประโยชน์หรือกำไรมีไม่มากพอแล้วการยอมรับก็คงจะมีได้ยาก

2.2) ความสอดคล้องและเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนความสอดคล้องและเหมาะสมของนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้นั้นจะต้อง ไม่ขัดกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของเกษตรกรด้วย ความสอดคล้องและเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน ตัวอย่างเช่น ความเหมาะสมทางด้านภูมิอากาศในการที่จะนำเอาสัตว์พันธุ์ดีมาเลี้ยง หรือการนำเอารถแทรกเตอร์ที่ใช้สำหรับเกี่ยวข้าว มาใช้กับพื้นที่ที่ยังเปียกอยู่ เป็นต้น

2.3) สามารถปฏิบัติได้และเข้าใจได้ง่าย หมายถึงนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีการเกษตรนั้นจะต้องสามารถนำมาปฏิบัติได้ และเกษตรกรเข้าใจได้โดยไม่ยากลำบากเกินไปนัก ต้องไม่เป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากซับซ้อนปฏิบัติได้ง่ายและอาจจะหาซื้อส่วนประกอบหรือชิ้นส่วนที่จำเป็นได้สะดวก

2.4) เป็นที่ประจักษ์ชัดว่านวัตกรรมนั้นปฏิบัติงานได้ผลดี เมื่อเกษตรกรได้เคยเห็นการปฏิบัติงานของเทคโนโลยีการเกษตรนั้นมาแล้วว่าได้รับผลดี ก็จะทำให้เป็นที่ยอมรับได้ง่ายยิ่งขึ้น

2.5) สามารถจะแบ่งแยกเป็นขั้นตอนหรือเป็นเรื่องๆได้ นวัตกรรมนั้นต้องสามารถที่จะแบ่งออกเป็นขั้นเป็นตอนได้ ก็จะเป็นที่ยอมรับของเกษตรกร

2.6) ประหยัดเวลา เทคโนโลยีที่จะนำมาใช้นั้น จะมีผลในทางปฏิบัติในเรื่องของการประหยัดเวลาด้วย เช่น การนำรถไถดินมาใช้นั้นก็จะต้องปฏิบัติงานได้รวดเร็วกว่าการใช้แรงงานสัตว์ที่ในท้องถิ่น ได้เคยปฏิบัติกันอยู่แล้ว

2.7) เป็นการตัดสินใจของกลุ่ม การตัดสินใจของกลุ่มย่อมมีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก

วิจิตร อวระกุล (2527:129-131) ก็ได้เสนอปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรไว้ว่า สิ่งที่จะนำไปแนะนำเกษตรกรควรจะมีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการดังนี้คือ

1. ลักษณะที่ได้ผลดีและมีกำไร เกษตรกรจะยอมรับวิธีการใหม่ ๆ จะต้องสามารถบอกหรือทำให้เกษตรกรเห็นว่าดีอย่างไร จะได้ประโยชน์หรือกำไร หรือได้ผลตอบแทนเร็วหรือมากสักเท่าไร ถ้าเห็นว่าผลประโยชน์เป็นที่น่าพอใจเกษตรกรก็จะยอมรับ

2. วิธีการไม่ยุ่งยาก หมายถึงสิ่งนั้นเข้าใจง่าย เกษตรกรจะรับได้เร็วกว่าสิ่งที่ยุ่งยากสับสน เช่น วิธีการเลี้ยงหรือวิธีการผสมปุ๋ย ผสมยาฆ่าแมลง หรือสิ่งใดที่มีสูตรสลับซับซ้อนยากในการปฏิบัติ สิ่งนั้นเกษตรกรก็รับยาก

3. สอดคล้องกับสิ่งที่มีหรือปฏิบัติอยู่ ถ้าสิ่งที่นำไปแนะนำนั้น สอดคล้องกับสิ่งที่เกษตรกรทำอยู่แล้ว ก็จะทำให้ยอมรับได้ง่าย เช่น เกษตรกรมีบ่ออยู่แล้ว การแนะนำให้เลี้ยงปลา ก็จะทำได้ง่าย

4. แบ่งทดลองจำนวนน้อยได้ หมายถึงสิ่งนั้นสามารถที่จะแบ่งให้เอาไปทดลองจำนวนน้อยได้ เช่น ปุ๋ยยาฆ่าแมลง ถ้าเกษตรกรต้องการทดลองก็สามารถซื้อหรือแบ่งเอาไปทดลองจำนวนน้อยได้ ไม่จำเป็นต้องซื้อครั้งละทั้งถัง หรือเป็นจำนวนมาก

5. เห็นผลชัดแจ้ง สิ่งที่น่ามาแนะนำเกษตรกร ถ้าสิ่งที่แสดงให้เห็นชัดเจน เช่น การไถ หรือการทำงานของรถแทรกเตอร์ เครื่องมือต่าง ๆ หรือหัวฉีดรดน้ำฝนเทียม เป็นต้น จะช่วยช่วยให้เกษตรกรรับง่ายหรือรับทันที ตรงกันข้าม ถ้าการทำงานหรือทดลองคลุมเครือบงการ ก็จะไม่มีใครยอมรับหรือปฏิเสธแนวความคิดนั้นทันที

6. ภาวะแวดล้อมอื่น ๆ อันได้แก่

6.1 แหล่งที่เขาได้รับข่าวสาร ได้จากไหน หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ข่าวสารควรจะไปตามช่องทางที่เขาจับ หรือหากเขาไม่ได้รับข่าวสารเลย ก็จะทำให้เขาไม่ค่อยรู้อะไรเลย

6.2 ระดับการศึกษา ถ้าระดับการศึกษาสูงก็จะมีความสนใจ หรืออ่านแสวงหาข่าวสาร ถ้าระดับการศึกษาต่ำ ก็จะอ่านไม่ออก หรืออธิบายให้เข้าใจยาก เป็นต้น

6.3 ประเภทของการศึกษา เป็นประเภทไหน ทัวไป หรือการประกอบอาชีพ การได้รับการอบรมฝึกฝนมาบ้างหรือไม่

6.4 มีหน่วยงาน สถาบัน สำนักงานในท้องถิ่นเพื่อดำเนินการบ้างหรือไม่ ถ้าไม่มี อยู่ไกล ก็จะห่างไกลจากข่าวสาร ข่าวสารน้อย การติดต่อสื่อสารไม่ค่อยดี

6.5 การไปเยี่ยมเยือนของพนักงานส่งเสริมมีบ้างหรือเปล่า มีมากน้อยต่างกัน การยอมรับก็จะมากน้อยตามไปด้วย จะเห็นได้ว่าการไปพบปะเยี่ยมเยือนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น

6.6 อายุมากหรือน้อย คนหนุ่มมักจะกล้าเสี่ยงและเชื่อคำแนะนำได้ง่าย ผู้มีอายุสูงมักลังเล หรือเชื่อง่าย เป็นต้น

6.7 ภูมิหลัง ความเป็นมาของการประกอบอาชีพ เช่น เป็นกสิกรมาก่อน หรือเป็นทหารกองเกินมาประกอบอาชีพเกษตร หรือประกอบอาชีพอื่นแต่สนใจงานเกษตร

6.8 การจัดกิจกรรมทางการเกษตร เพื่อกระตุ้น ชักจูงใจ การจัดกลุ่มเกษตรกร งานวันเกษตร งานวันเกษตรกรมีบ้างหรือไม่ ถ้ามีบ่อย ๆ คนก็จะสนใจ การเกษตรเป็นการกระตุ้น โน้มน้าวให้คุ้นเคยกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

6.9 การได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัว ถ้าบุตรหลานแม่บ้านช่วยเหลือการทำงาน ประกอบการเกษตรกรรม การที่เกษตรกรจะอยู่ในอาชีพเกษตร หรือจะรับความรู้ใหม่เพื่อการขยายงานก็มีมากขึ้นตามไปด้วย

6.10 ขนาดของไร่นา ถ้ามีที่ทำกิน ขนาดพอสมควร หรือกว้างใหญ่ที่จะขยายงานได้ ก็จะรับได้ดี แต่ถ้ามีที่ดินจำกัด มีน้อย จะขยายก็ไม่ได้ การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ก็จะมีน้อยลง

6.11 ถ้าบุตรหลานเข้าเรียนศึกษาในทางการเกษตร ความ โน้มเอียงที่จะยอมรับก็จะมีมาก เพราะได้แรงสนับสนุน ชักจูงจากลูกหลาน

6.12 ระยะเวลาที่ทำงานประกอบอาชีพทางเกษตรมา ถ้าทำกันมาตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย ลูกหลานก็มีแนวโน้มนำมางานเกษตรที่สืบทอดต่อกันมา ก็จะมีแนวโน้มนำที่จะทำอย่างที่เคยทำมา หรืออาจจะมีการปรับปรุงบ้างก็ได้ แต่ผู้ ที่ทำ ฟาร์ม ใหม่ ๆ มักจะสนใจเทคนิคใหม่ ๆ วิธีการใหม่ ๆ เป็นต้น

6.13 ระบบสังคมที่เขาอยู่อาศัย มีลักษณะสังคมสมัยใหม่ หรือสมัยเก่า เปิดรับความรู้ใหม่ หรือปิด ได้รับการพัฒนามากหรือน้อย หรือเป็นสังคมหล้าหลัง เครื่องขนบธรรมเนียมประเพณี จะเห็นว่าคนภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ ฯลฯ จะถูกครอบคลุมด้วยระบบสังคมที่มีอะไรแตกต่างกัน แม้ในภาคเดียวกันแต่ต่างอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ก็จะมีสังคมที่มีลักษณะเปิด ปิด ต่างกัน เป็นอุปสรรคในการส่งเสริมความรู้ใหม่ ๆ หรือยอมรับอะไรใหม่ ๆ แปลก ๆ

Rogers และ Shoemaker (1971) ได้อธิบายสรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับอัตราการยอมรับปฏิบัติดังนี้ คือ

1. ระดับการศึกษา
2. ฐานะทางเศรษฐกิจ
3. ขนาดของกิจการและลักษณะของกิจการ
4. ทักษะต่อการเปลี่ยนแปลง ต่อการเสี่ยง ต่อการศึกษา ต่อวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ต่อสินเชื่อการเกษตร
5. ระดับเชาว์ปัญญา
6. การเป็นคนมีเหตุผล
7. การเข้าสังคมและการมีส่วนร่วมในสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

8.คุณลักษณะส่วนตัวมีความอดทนและความพยายามทำความเข้าใจในเรื่องใหม่ๆ และ
 ยุ่งยาก

9. ความสัมพันธ์กับสื่อสารมวลชน
10. ความสัมพันธ์กับผู้นำการเปลี่ยนแปลง
11. มีลักษณะเป็นผู้นำด้านความคิด
12. ลักษณะของสังคมเป็นสังคมใหม่

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกษม จรินโท (2516: 33) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของชาวชนบทโดยเฉพาะชาวอินเดียแดงในสหรัฐอเมริกา พบว่าผู้ที่ยอมรับวิทยาการแผนใหม่และนำไปปฏิบัติในเวลาอันรวดเร็ว นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มิที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีการศึกษามีรายได้ มีฟาร์มขนาดใหญ่พอสมควรและเป็นผู้ที่ชอบเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ

บรรพต วีรสัย (2514: 68) พบว่าวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกหรืออารมณ์มักไม่ค่อยมีการยอมรับและเปลี่ยนแปลงยาก เช่น เรื่องของการเชื่อถือจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติต่อกันมา ซึ่งต่างกับการยอมรับวัฒนธรรมทางวัตถุสามารถรับไปได้ไม่ยากนัก โดยการลอกเลียนแบบจากการพบปะสัมผัสพูดคุยกับผู้อื่น มองเห็นประโยชน์และนำไปใช้ ตัวอย่างคือ การนิยมใช้เครื่องมือ เครื่องใช้สอยใหม่ ๆ และการรับแฟชั่นใหม่ ๆ เช่น ชาวเขายอมรับวัฒนธรรมบางอย่างไปจากคนไทย จากการเห็นและยอมรับว่าได้ประโยชน์ด้วยการมีวิทยุไว้รับฟัง มีรถยนต์บรรทุกขนาดเล็กไว้ใช้งาน เครื่องมือเครื่องใช้ในไร่นาตลอดจนการแต่งกาย เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3
วิธีการวิจัย

ประชากร

หมู่บ้านนาอีสาน มีเกษตรกรที่ทำวนเกษตรทั้งหมด จำนวน 10 ครอบครัว (เลี่ยม,2541)

ในการศึกษาได้เลือกบุคคลที่เป็นกรณีศึกษามาจำนวน 1 ราย เป็นตัวแทนเกษตรกรที่ทำวนเกษตรซึ่งมีรูปแบบเดียวกัน คือเป็น ระบบวนเกษตรที่มีต้นไม้ควบคู่กับพืชเกษตร (Agrosilvicultural system) ทั้ง 10 ราย คือ นายเลี่ยม บุตรจันทา อยู่บ้านเลขที่ 411 บ้านนาอีสาน หมู่ 16 ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายเลี่ยม บุตรจันทา เป็นเกษตรกรบ้านนาอีสานคนแรกที่ทำวนเกษตรและเป็นผู้นำของกลุ่มเกษตรกรที่ทำวนเกษตรในหมู่บ้านนาอีสาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถาม 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ทำวนเกษตร

ตอนที่ 2 การรับรู้ข่าวสารการทำวนเกษตร

ตอนที่ 3 สภาพการทำวนเกษตร

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการทำวนเกษตรระบบวนเกษตร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้นำมารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการทำวนเกษตรของบุคคลกรณีศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ความเป็นมาก่อนทำวนเกษตร สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้หันมาทำวนเกษตร สภาพการทำวนเกษตร เป็นต้น

งบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินงาน

งบประมาณที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประมาณ 4,800 บาท ใช้เวลาในการดำเนินงาน ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2540 ถึง เมษายน พ.ศ. 2541 รวมระยะเวลา 8 เดือน

ตารางที่ 1 แสดงการปฏิบัติงาน

ลำดับที่	งานที่ปฏิบัติ	ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา 40-41							
		ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.
1	วางแผนการวิจัย								
2	สร้างแบบสัมภาษณ์ และทำการทดสอบ แบบสัมภาษณ์								
3	สัมภาษณ์เกษตรกร ตัวอย่าง								
4	วิเคราะห์ข้อมูล								
5	สรุปผลเพื่อเขียน รายงาน								
6	จัดพิมพ์และ เย็บเล่ม								

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนา อีสาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541 ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 2 การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตร

ตอนที่ 3 สภาพการทำวนเกษตร

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำวนเกษตร

ผลการศึกษาเป็นดังนี้

ตอนที่ 1 พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

เกษตรกรกรณีศึกษาเป็นเพศชาย เป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้นำในการประกอบอาชีพ คือเป็นผู้ที่ตัดสินใจว่าครอบครัวควรจะทำอะไร อย่างไร มีอายุ 42 ปี จบการศึกษาระดับ มศ. 3 หรือเทียบเท่าชั้นมัธยม 3 ในปัจจุบัน มีความสามารถอ่านออกเขียนได้ สมาชิกในครอบครัวมี 4 คน นับเป็นแรงงานที่ทำการเกษตรมี 2 คน มีที่ดินที่ทำกินเป็นของตัวเองพื้นที่ประมาณ 13 ไร่เศษ มูลค่าผลผลิตทางการเกษตรที่ได้รับในฤดูเก็บเกี่ยวที่ผ่านมา ประมาณ 18,000 บาท โดยคิดจากผลผลิตข้าวเปลือก จำนวน 30 กระสอบ ที่ระดับราคา 6,000 บาทต่อเกวียน ภูมิหลังของเกษตรกรตั้งแต่บรรพบุรุษมีอาชีพทำไร่นามาโดยตลอด

จากคำตอบในแบบสัมภาษณ์และการสังเกตโดยผู้สัมภาษณ์ พบว่าความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของเกษตรกรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการเรียนรู้และรับรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ดีและรวดเร็ว การเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าเกษตรกรคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านเดียวกันจึงได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของเกษตรกรในหมู่บ้านเข้ารับการฝึกอบรม และการศึกษาดูงานต่าง ๆ และด้วยอายุที่อยู่ในวัยกลางคนหรือวัยทำงาน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกรู้สึกคิด ลักษณะที่กล้าเสี่ยง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ

สำหรับความสอดคล้องกับทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมไปปฏิบัติของ ปัญญา หิรัญรัมย์และบุญเสริม ภู่อาลี พบว่า

ฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรไม่ค่อยดีนัก แต่ก็สามารถรับวิทยาการแผนใหม่ได้ง่าย แสดงว่า ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ได้มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน

ระดับการศึกษาของเกษตรกร จากทฤษฎีกล่าวไว้ว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงจะสามารถยอมรับนวัตกรรมได้ง่าย จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกรณีศึกษามีระดับการศึกษาสูง จึงสรุปได้ว่า ระดับการศึกษามีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน

อายุ จากทฤษฎีกล่าวไว้ว่า เกษตรกรที่อายุน้อยยอมรับวิทยาการแผนใหม่ได้ดีกว่า เกษตรกรที่มีอายุมาก จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกรณีศึกษามีอายุไม่มาก เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ จึงสรุปได้ว่า อายุของเกษตรกรบ้านนาอีสานมีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตร

ตอนที่ 2 การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตร

เกษตรกรกรณีศึกษาได้รับทราบข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตรจากผู้นำการเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่น คือผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดและเป็นต้นแบบของการทำวนเกษตรที่ประสบความสำเร็จ สำหรับการรับรู้ข่าวสารการทำวนเกษตรจากสื่ออื่น เป็นดังนี้

หนังสือพิมพ์ข่าวการเกษตร ความถี่ในการรับสื่อคือ อ่านทุกครั้งที่มีโอกาส แสดงว่าเกษตรกรกรณีศึกษา เป็นผู้ที่ใฝ่หาความรู้ และเนื่องจากหมู่บ้านอยู่ห่างไกลจากเมืองทำให้สื่อประเภทหนังสือพิมพ์เข้าไปไม่ถึงบ่อย แต่ทุกครั้งที่มีโอกาส เช่น เมื่อเดินทางเข้าไปในเมืองจึงจะได้อ่านหนังสือพิมพ์ ดังนั้นการรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตรจากสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ของเกษตรกรได้รับน้อยมาก

วิทยุกระจายเสียงรายการการเกษตร พบว่า ความถี่ในการรับสื่อ คือ ฟังนาน ๆ ครั้ง เพราะไม่มีวิทยุเป็นของตัวเอง ต้องอาศัยฟังจากเพื่อนบ้าน การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตรจากวิทยุกระจายเสียงจึงไม่ค่อยมี

ความถี่ในการรับสื่อโทรทัศน์รายการการเกษตร คือ ดูทุกครั้งที่มีโอกาส และจะดูเฉพาะรายการที่เป็นรายการเกี่ยวกับการเกษตรและการพัฒนาเท่านั้น เช่น รายการลานบ้านลานเมือง แต่ก็ไม่ได้ดูบ่อย การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตรก็มีแต่น้อยมาก

ในส่วนการรับรู้ข่าวสาร พบว่า การอยู่ใกล้สื่อและข่าวสารไม่ได้มีผลต่อการยอมรับปฏิบัติของเกษตรกร การยอมรับจึงน่าจะเกิดจากอิทธิพลของผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ตอนที่ 3 สภาพการทำวนเกษตร

จุดมุ่งหมายการทำวนเกษตรของเกษตรกรกรณีศึกษาคือ เพื่อการบริโภคภายในครอบครัว ก่อนเป็นอันดับแรก ในด้านพื้นที่ทำการเกษตรเดิมไม่มีปัญหาในการใช้ประโยชน์แต่อย่างใด ว่าจะเป็นที่ดิน น้ำ แผลง

และโรคระบาด ทำวนเกษตรมาแล้ว 2 ปี คือเริ่มทำเมื่อปี 2539 เนื้อที่ 1 ไร่เศษ พืชที่ปลูก ประกอบด้วย ไม้ผลยืนต้น ไม้ใช้สอย และพืชพื้นล่างหรือพืชสมุนไพร รวมกันประมาณ 50 ชนิด เป็นระบบวนเกษตรแบบไม้ผลยืนต้นหลายชนิด- พืชสมุนไพร-ไม้ใช้สอย ปัญหาในการทำวนเกษตรที่พบคือ แหล่งน้ำอยู่ห่างไกลจากพื้นที่เกินไป ทำให้ไม่สะดวกเรื่องการรดน้ำต้นไม้

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำวนเกษตร

เกษตรกรกรณีศึกษาเคยคิดคำนวณต้นทุนที่ใช้ในการทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่เคยทำ คือ ปลูกอ้อย ข้าวโพด เปรียบเทียบกับรายได้จากการขายผลผลิตพบว่า ไม่คุ้มทุน และมีหนี้สินเพิ่มขึ้นทุกปี สำหรับการทำวนเกษตร ถึงแม้ว่าในการขายผลผลิตแต่ละครั้งได้เงินจำนวนเล็กน้อยก็ตาม แต่เป็นเงินที่ไม่ต้องหักลบกับต้นทุน และเป็นเงินที่ได้ทุกวัน เป็นกำไรที่ได้สะสมเพิ่มขึ้นทีละน้อยอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี

ผู้ที่จุดประกายความคิดให้เกิดความสนใจและตัดสินใจทำวนเกษตรคือ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม การเดินทางไปดูงานการทำวนเกษตรของพ่อเล็ก ที่จังหวัดสกลนคร และวนเกษตรผู้ใหญ่วิบูลย์ ระหว่างการดูงานได้ประเมินข้อดี ข้อเสีย ประโยชน์ และความเป็นไปได้ไปด้วย เมื่อกลับจากดูงานก็เริ่มลงมือทำวนเกษตรทันที

ดังนั้นจะเห็นว่า กระบวนการในการตัดสินใจทำวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสานเป็นดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ข่าวสารหรือรับทราบข้อมูล จากผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม
2. ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม โดยการเดินทางไปดูงานการทำวนเกษตรของพ่อเล็กที่จังหวัดสกลนครและวนเกษตรผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม
3. ขั้นประเมินผล พิจารณาผลได้ผลเสีย และความเป็นไปได้ จากการไปศึกษาดูงานระบบวนเกษตรที่ทำได้จริงและประสบความสำเร็จ
4. ขั้นยอมรับ ลงมือปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่า กระบวนการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสานมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมของ Rogers และ Shoemaker ที่ว่ากระบวนการยอมรับนวัตกรรมมี 5 ขั้นตอน คือ

- 1.ขั้นการรับรู้หรือรับทราบ (awareness)
- 2.ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม (interest of innovation)
- 3.ขั้นประเมินผล (evaluation)
- 4.ขั้นทดลองปฏิบัติ (trial)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงแก้ไขหรือเผยแพร่ข้อมูลใดๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง

5. ขั้นยอมรับ (adoption)

จะเห็นว่า กระบวนการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน ไม่มีขั้นตอนการทดลอง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่เกษตรกรได้เห็นตัวอย่างที่ปฏิบัติได้จริงและประสบความสำเร็จ ทำให้เกษตรกรมีความเชื่อมั่นต่อระบบวนเกษตรและลงมือปฏิบัติโดยไม่ต้องมีการทดลอง ดังนั้น การยอมรับนวัตกรรมของบุคคล บางคนอาจยอมรับโดยไม่ต้องผ่านขั้นทดลองปฏิบัติก็ได้

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541 พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน สอดคล้องกับผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับอัตราการยอมรับปฏิบัติของ Rogers และ Shoemaker

ความหมายของวนเกษตรในความคิดเห็นของเกษตรกร คือ การปลูกพืชหลากหลายชนิดลงในพื้นที่เดียวกัน โดยเลียนแบบสภาพของป่าตามธรรมชาติ

สำหรับประโยชน์ที่คิดว่าจะได้รับจากการทำวนเกษตรมีดังนี้

1. สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะเกี่ยวกับปัจจัยสี่
2. ไม่เป็นหนี้สิน
3. ทำให้สบายใจ จิตใจสงบ
4. ในอนาคตจะไม่ต้องทำงานหนัก
5. ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การทำปัญหาพิเศษเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบงานเกษตรของเกษตรกรบ้านนา อีสาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541 ครั้งนี้ เลือกเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลเป็นกรณีศึกษามา 1 ตัวอย่าง คือ นายเลี่ยม บุตรจันทา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน คือ พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตร สภาพการทำวนเกษตรและความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำวนเกษตรและวิเคราะห์ข้อมูลโดยให้สถิติเชิงพรรณนา ได้ข้อสรุปดังนี้

พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

เกษตรกรเป็นเพศชาย อายุ 42 ปี ระดับการศึกษา ชั้นมัธยม 3 มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่เป็นคนมีความเชื่อมั่น กล้าเสี่ยง มีความรู้กว้าง มีเหตุผลสามารถเปรียบเทียบความเป็นประโยชน์ของระบบงานเกษตรได้การมีที่ทำกินเป็นของตนเองเป็นปัจจัยเสริมทำให้เกษตรกรรู้สึกมั่นคง แม้รายได้ของเกษตรกรจะอยู่ระดับที่ไม่สูง แต่เนื่องจากการทำวนเกษตรไม่ต้องใช้ทุนมาก จึงทำให้ง่ายต่อการยอมรับ

การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตร

การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตรของเกษตรกรได้มาจากทางเดียวคือ จากผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม สื่ออื่น ๆ ถือว่าไม่มีอิทธิพลมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตรยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายเท่าที่ควรและตัวเกษตรกรเองก็ไม่สามารถติดตามข่าวสารอย่างต่อเนื่องได้

สภาพการทำวนเกษตร

เกษตรกรได้ทำวนเกษตรมาแล้ว 2 ปี รูปแบบเป็นแบบ ไม้ผลยืนต้นหลายชนิด – ไม้ใช้สอย-พืชสมุนไพร พืชในวนเกษตรมีประมาณ 50 ชนิดพืช ปัญหาที่พบคือพื้นที่ทำวนเกษตรอยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ ทำให้ไม่สะดวกเรื่องน้ำที่นำมารดต้นไม้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำวนเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำวนเกษตร

1. ทำให้พึ่งตนเองได้โดยเฉพาะเรื่องปัจจัยสี่
2. ไม่เป็นหนี้สิน
3. สบายใจ
4. ไม่ต้องทำงานหนักมากในอนาคต
5. สภาพแวดล้อมดีขึ้น

ข้อเสนอแนะต่อผลการวิจัย

จากผลการศึกษาและข้อสรุป ทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการทำวนเกษตรแก่เกษตรกรได้ ดังนี้

1. ควรจัดให้มีการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ทางด้านการทำวนเกษตรให้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้เห็นของจริง ที่ทำประสบความสำเร็จแล้ว และให้บุคคลที่เกษตรกรเชื่อถือเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม
2. เผยแพร่ความรู้เรื่องระบบวนเกษตรให้แพร่หลายไปสู่เกษตรกร
3. หน่วยงานของรัฐควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการทำวนเกษตรอย่างจริงจัง

ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อวิธีการทำวิจัย

1. ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อจำกัดเรื่องเวลา ทำให้ไม่สามารถเก็บข้อมูลที่ต้องอาศัยเวลาสำหรับการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ทำให้การศึกษามีคุณภาพและมีความสมบูรณ์
2. ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยควรเตรียมตัวให้พร้อม ควรทำความเข้าใจประเด็นที่จะสัมภาษณ์และข้อมูลที่ต้องการจากผู้ให้สัมภาษณ์
3. การทำวิจัยที่เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยต้องใช้เวลาเข้าไปพบปะและคลุกคลีกับบุคคลกรณีศึกษาเป็นระยะเวลาพอสมควรเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดและลึกซึ้ง

เอกสารอ้างอิง

- เกษม จรินโท. 2516. งานส่งเสริมการเกษตรกับปัจจัยของมนุษย์. กรุงเทพฯ :
- เกศินี ปานะนันท์. 2540. ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหน่อเลี้ยงใหม่ของเกษตรกรแผนใหม่ระดับฟาร์ม. ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก. 2535. วนเกษตรเพื่อคนและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.
- ฉลาด รมิตานนท์. 2528. ป่าไม้สัมพันธ์กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- บรรพต วีรสัย. 2514. สังคมวิทยา – มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- บุญเสริม ภูศาลี. 2528. ส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงจันทร์.
- ปัญญา หิรัญรัมย์. 2529. ความรู้พื้นฐานการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ : บริษัท สารมวลชน จำกัด.
- มณจี โพธิ์ภัย. 2528. สัมมนาเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการที่ดินป่าไม้ เรื่อง ระบบเกษตร – ป่าไม้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เลียม บุตรจันทา. สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2541.
- วรรณา ประยุกต์วงศ์. 2540. ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ในระบบเกษตรกรรมทางเลือกของเกษตรกร : ศึกษาเฉพาะกรณี ในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัย โยนก ลำปาง.

วิจิตร อวาทะกุล. 2527. หลักการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ : O. S. Printing House Co.,Ltd.

สอาด บุญเกิด. 2525. ไร่ป่าผสม. กรุงเทพฯ : กองทุนจัดพิมพ์ตำราป่าไม้.

อำนาจ คอวนิช. 2525. ป่าไม้กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทย.

Rogers , E.M. and F.F. Shoemaker. 1971. Communication of Innovations. New York :
The Free Press.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สัมภาษณ์

เรื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบวนเกษตรของเกษตรกรบ้านนาอีสาน
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2541

โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง และเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงตามความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวท่าน

ชื่อผู้ให้ข้อมูล

อยู่บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล

ตอนที่ 1 พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ทำวนเกษตร

1. เพศ คือ ชาย หญิง
2. ตอนนี้อยู่อายุ.....ปี
3. ระดับการศึกษา คือ

☐ ไม่ได้เรียนหนังสือ	☐ จบต่ำกว่า ป. 4
☐ จบ ป. 6 หรือเทียบเท่า	☐ จบ ม. 3 หรือเทียบเท่า
☐ จบ ม. 6 หรือเทียบเท่า	☐ อื่น ๆ ระบุ
4. ความสามารถในการอ่านเขียน

☐ อ่านออก-เขียนได้
☐ อ่านออก-เขียนไม่ได้
☐ อ่านไม่ออก-เขียนไม่ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตรในครอบครัวของท่านมีทั้งหมด คน

6. ที่ดินทำการเกษตรของท่านมีทั้งหมด ไร่งานตารางวา

7. ที่ดินที่ท่านใช้ทำการเกษตรอยู่

- เป็นของท่านเอง
- เป็นที่เช่า
- อื่น ๆ ระบุ

8.รายได้สุทธิของท่านจากการขายผลผลิตหรือมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตได้ในปี 2540 คือ

☐ ต่ำกว่า 10,000 บาท	☐ 10,000-20,000 บาท
☐ 20,000-30,000 บาท	☐ 30,000-40,000 บาท
☐ 40,000-50,000 บาท	☐ มากกว่า 50,000 บาท

9.ตอนที่ท่านเป็นเด็กครอบครัวของท่านมีอาชีพ

- ทำไร่ ทำนา
- เลี้ยงสัตว์
- ค้าขาย
- อื่น ๆ ระบุ

ตอนที่2 การรับรู้ข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตร

10. ท่านทราบข่าวสารเรื่องการทำวนเกษตรจากแหล่งใดมากที่สุด

- หนังสือพิมพ์
- ฟังวิทยุ
- ดูโทรทัศน์
- การสนทนากับเพื่อนบ้าน
- การสนทนากับเจ้าหน้าที่
- อื่น ๆ ระบุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

11. ท่านอ่านหนังสือพิมพ์ข่าวการเกษตรบ่อยครั้งเพียงใด

- 1-3 ครั้งต่อสัปดาห์
- 4-6 ครั้งต่อสัปดาห์
- อ่านทุกวัน
- อ่านทุกครั้งที่มีโอกาส

12. ท่านเคยฟังวิทยุรายการเกษตรหรือไม่

- ไม่เคย
- เคย

13. ถ้าเคยฟังท่านฟังมากน้อยเพียงใด

- นาน ๆ ครั้ง
- ฟังทุกครั้งที่มีโอกาส
- ฟังทุกวัน

14. ท่านเคยดูโทรทัศน์รายการการเกษตรบ้างหรือไม่

- ไม่เคย
- เคย

15. ถ้าเคยดูท่านดูมากน้อยเพียงใด

- นาน ๆ ครั้ง
- ดูทุกครั้งที่มีโอกาส
- ดูทุกวัน

16. ท่านเคยติดต่อกับบุคคลภายนอกหมู่บ้านของท่านบ้างหรือไม่

- ไม่เคยติดต่อ
- เคยติดต่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

17. ในกรณีที่ท่านเคยติดต่อกับบุคคลภายนอกหมู่บ้านท่านติดต่อกันอย่างไร

- เดินทางไปติดต่อกันในเมือง
- คนในเมืองเดินทางเข้ามาติดต่อในหมู่บ้าน

18. ในกรณีที่ท่านเข้าไปในเมือง ท่านเข้าเมืองกี่ครั้งต่อเดือน

- 1-3 ครั้งต่อเดือน
- 4-6 ครั้งต่อเดือน
- 7 ครั้งขึ้นไปต่อเดือน

19. ท่านเดินทางเข้าไปในเมืองด้วยวิธีใด

- เดินไป
- ขี่รถโดยสาร
- อาศัยเพื่อนบ้านไป
- ไปด้วยพาหนะของตนเอง

20. ท่านเข้าไปทำอะไรในเมืองเป็นส่วนใหญ่

- ซื้อ-ขายสินค้า
- ติดต่อบริการ
- เยี่ยมญาติ
- อื่น ๆ ระบุ

ตอนที่ 3 สภาพการทำเกษตร

21. จุดมุ่งหมายในการทำเกษตรของท่าน

- เพื่อบริโภค
- เพื่อจำหน่าย
- เพื่อบริโภคและจำหน่าย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

22. พื้นที่ทำกินของท่านก่อนเปลี่ยนมาทำวนเกษตร มีปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้หรือไม่

- ไม่มี
- มี ระบุสาเหตุ

23. ท่านเคยคิดคำนวณต้นทุนที่ใช้ในการทำการเกษตรของท่านเทียบกับมูลค่าผลผลิตที่ได้ หรือไม่

- ไม่เคย
- เคย

24. ถ้าเคยท่านพบว่า คู้มกันหรือไม่

- ไม่คู้ม
- คู้ม

25. สภาพการถือครองที่ดินทำกินของท่าน

- เป็นที่ดินที่มีใบสำคัญถือครอง
- เป็นที่ที่เข้าจับจองทำประโยชน์
- อื่น ๆ ระบุ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการทำการเกษตรระบบวนเกษตร

26. อะไรทำให้ท่านตัดสินใจทำวนเกษตร ใครแนะนำหรือทราบข้อมูลจากที่ไหน

.....

.....

.....

.....

.....

27. ท่านทำวนเกษตรมาแล้ว.....ปี

28. ทำไมท่านจึงตัดสินใจทำวนเกษตรเพราะ.....

.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

29. ขั้นตอนการตัดสินใจทำวนเกษตรของท่านมีขั้นตอนการทำอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

30. ท่านคิดว่าจะได้รับประโยชน์อย่างไรจากการทำวนเกษตร

.....

.....

.....

31. ความหมายของ “วนเกษตร” ในความคิดของท่าน คือ

.....

.....

.....

.....

32. ท่านมีการเปรียบเทียบต้นทุน-กำไร ของการทำวนเกษตรกับเกษตรแบบเดิมหรือไม่ถ้ามีทำอย่างไร.....

.....

.....

.....

33. การทำวนเกษตรเป็นเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

34. ท่านใช้เงินทุนในการทำวณเกษตรมากหรือน้อย เพียงไร

.....

.....

.....

.....

.....

❖ ขอขอบคุณในความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ ❖

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้